

РОЗДІЛ 1. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

ACTUAL TASKS OF THE STATE REGULATION OF THE INNOVATION INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

У статті оцінено сучасний стан інноваційної інфраструктури в Україні у цілому та Харківської області зокрема. Особливу увагу приділено процесам софтизації та сервізації інфраструктури. Проаналізовано структуру витрат підприємств, що займаються інноваціями. Досліджено нормативно-правову базу регулювання інфраструктури інноваційної діяльності в Україні. Економічну політику держави оцінено з позицій відповідності основним трендам сучасної економіки.

Ключові слова: глобалізація, глобальний інноваційний індекс, державне регулювання, інновації, інфраструктура, мережеве суспільство, сервізація, софтизація.

В статье оценено современное состояние инновационной инфраструктуры в Украине в целом и Харьковской области в частности. Отдельное внимание уделено процессам софтизации и сервизации инфраструктуры. Проанализирована структура издержек предприятий, которые занимаются инновациями. Исследована нормативно-правовая база регулирования инфра-

структуры инновационной деятельности. Экономическая политика государства оценена с позиций соответствия основным трендам современной экономики.

Ключевые слова: глобализация, глобальный инновационный индекс, государственное регулирование, инновации, инфраструктура, сетевое общество, сервизация, софтизация.

The current state of the innovation infrastructure of Ukraine as a whole and the Kharkiv region as a part is estimated in the article. A special attention is paid to the softization and servization of the innovation infrastructure. The structure of the costs of enterprises which deal with innovation is analyzed. Normative and legal framework for regulating the infrastructure of innovation activity is investigated. Economic policy of the state is estimated from the point of view of conformity with the main trends of the modern economy.

Key words: globalization, global innovation index, state regulation, innovations, infrastructure, network society, softization, servization.

УДК 303.101

Наумов М.С.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми. Економіка України знаходиться в стані постійного реформування, але досягти сталого економічного зростання досі не вдається. Одним із пріоритетних шляхів подальших перетворень нині вважається інноваційний. Досвід Японії, Південної Кореї, Китаю та інших країн свідчить, що саме інновації можуть забезпечити стрімке зростання обсягів виробництва за нетривалий період часу, тоді як залучення додаткових ресурсів або запозичення технологій не можуть призвести до значного збільшення ВВП протягом відносно короткого терміну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню інноваційної проблематики присвячено роботи відомих вітчизняних дослідників, таких як В. Вишневський, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Дементьєв, В. Нежиборець, В. Семиноженко, Л. Федулова, А. Чухно та ін.

Незважаючи на усвідомлення необхідності реалізації інноваційної стратегії та здійснення певних кроків у цьому напрямі, Україна, маючи належний науковий потенціал, ще не перетворилася, за свідченнями провідних дослідників, на інноваційну державу.

Постановка завдання. Метою роботи є оцінка стану інноваційної інфраструктури України та Хар-

ківської області, а також ефективності її державного регулювання в умовах глобальних криз.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах технологічної модернізації провідні позиції на ринку займають ті суб'єкти, які вдало використовують знання, перетворюючи їх на доходи. Отже, вирішальним джерелом конкурентних переваг стають інвестиції в знання (витрати на наукові дослідження та вищу освіту). Своєю чергою, розвиток економічної системи у цілому визначається науковим потенціалом та здатністю до його реалізації.

Економіка України традиційно характеризується доволі потужним науковим потенціалом, що робить нагальною проблему його збереження та трансформації наукових досягнень у показники економічного зростання. Невідповідність між високим науковим потенціалом і низькими темпами економічного зростання пов'язується багатьма дослідниками з відсутністю дієвого механізму перетворення нових ідей у високоприбуткові продукти, у тому числі нерозвиненою інфраструктурою ринків об'єктів інтелектуальної власності та несформованим законодавчим забезпеченням комерціалізації науки. У таких умовах актуалізується необхідність у функціонуванні розвиненої

інноваційної інфраструктури, яка у вітчизняному законодавстві трактується як «сукупність підприємств, організацій, установ, їх об'єднань, асоціацій будь-якої форми власності, що надають послуги із забезпечення інноваційної діяльності (фінансові, консалтингові, маркетингові, інформаційно-комунікативні, юридичні, освітні тощо)» [1].

Оцінити стан інноваційної інфраструктури країни можна, наприклад, за допомогою глобального інноваційного індексу, який розраховується Бізнес-школою імені Джонсона при Корнелльському університеті спільно з бізнес-школою INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності. У 2016 р. Україна за рівнем глобального інноваційного індексу набрала 35,7 пункти зі 100 можливих і посіла 56-е місце серед 128 країн світу [2, с. 294]. З одного боку, має місце позитивна динаміка: за останній рік глобальний інноваційний індекс нашої країни збільшився на 0,8 пункти, що дало змогу переміститися на вісім позицій вверх. З іншого боку, Україна продовжує відставати від своїх географічних сусідів: Румунії (значення індексу в 2016 р. – 37,90; 48-е місце в рейтингу), Республіки Молдова (38,39; 46-е місце), Російської Федерації (38,50; 43-є місце), Польщі (40,22; 39-е місце), Словаччини (41,70; 37-е місце) та Угорщини (44,71; 33-є місце), випереджаючи лише Білорусь (30,39; 79-е місце) [2, с. 20-21].

Для з'ясування причин повільного розвитку інноваційної інфраструктури необхідно проаналізувати її структуру. Для нашого дослідження найбільше підходить класифікація українського економіста

А.О. Князевич, яка пропонує умовно поділяти інноваційну інфраструктуру на «м'яку», «напівжорстку» та «жорстку» [3, с. 25]. «Жорстка» інфраструктура об'єднує суб'єктів, які надають інженерні комунікації, споруди та робочі площі, необхідні для реалізації інновацій. Суб'єкти, які пропонують технології, обладнання та пристрої, утворюють «напівжорстку» інфраструктуру. «М'яка» інфраструктура складається із суб'єктів, діяльність яких пов'язана з наданням інформаційних послуг, консультуванням, фінансовим і страховим забезпеченням, придбанням об'єктів інтелектуальної власності.

Сучасному етапу розвитку економіки, який можна охарактеризувати терміном «економіка знань», властиві такі риси, як софтизація та сервізація. Софтизація полягає у перетворенні нематеріальних ресурсів на важливий чинник економічного зростання і тісно переплітається із сервізацією – домінуванням сфери послуг над матеріальним виробництвом. Звісно, зазначені риси мають бути притаманні передусім інноваційній інфраструктурі країни. Софтизація інноваційної інфраструктури проявляється в діяльності її суб'єктів «шляхом поширення сервісних пропозицій на всіх стадіях інноваційного процесу» [3, с. 27]. Відповідно, зазначений феномен дуже складно визначити кількісно, тоді як тенденції сервізації інноваційної інфраструктури можуть бути оцінені за обсягами послуг, якими користуються інноваційно активні підприємства.

Інформація, необхідна для аналізу сервізації інноваційної інфраструктури України у цілому

Таблиця 1

Структура витрат підприємств, пов'язаних з упровадженням інновацій

Рік	Україна				Харківська область			
	Витрати на придбання машин обладнання та програмного забезпечення		Витрати на нематеріальні ресурси		Витрати на придбання машин обладнання та програмного забезпечення		Витрати на нематеріальні ресурси	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2000	1074,5	61,0	685,6	39,0	41,5	22,0	146,6	78,0
2001	1249,4	63,1	730,0	36,9	43,5	19,4	180,6	80,6
2002	1865,6	61,8	1152,7	38,2	79,9	23,2	264,6	76,8
2003	1873,7	61,2	1186,1	38,8	135,3	34,0	262,6	66,0
2004	2717,5	59,9	1817,1	40,1	349,0	44,9	427,4	55,1
2005	3149,6	54,8	2602,0	45,2	198,1	33,5	394,0	66,5
2006	3489,2	56,6	2670,8	43,4	185,6	53,4	161,9	46,6
2007	7441,3	68,8	3379,7	31,2	132,7	47,8	144,7	52,2
2008	7664,8	63,9	4329,4	36,1	149,9	54,5	125,0	45,5
2009	4974,7	62,6	2975,2	37,4	307,4	69,9	132,2	30,1
2010	5051,7	62,8	2993,8	37,2	387,8	73,7	138,1	26,3
2011	10489,1	73,2	3844,8	26,8	669,9	83,1	136,1	16,9
2012	8051,8	70,1	3428,8	29,9	590,3	80,0	147,9	20,0
2013	5546,3	58,0	4016,4	42,0	471,9	73,5	170,3	26,5
2014	5115,3	66,5	2580,6	33,5	509,5	71,6	201,6	28,4
2015	11141,3	80,7	2124,4	15,4	449,5	67,4	217,5	32,6

Джерело: складено на основі [4; 5]

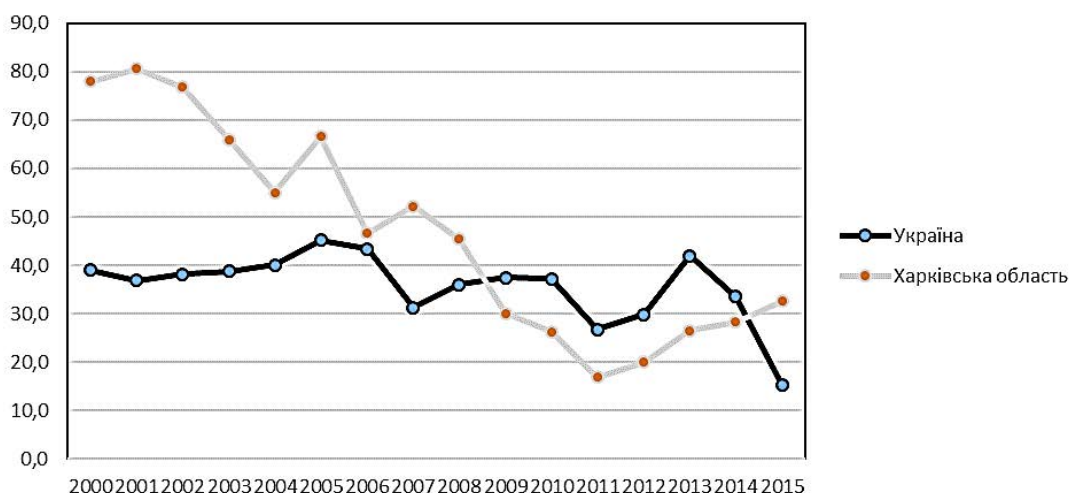
та Харківської області зокрема, міститься на сайтах Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Харківській області [4; 5]. Ця інформація включає загальну суму витрат підприємств, які займалися інноваціями, та розподіл таких витрат за такими напрямками: дослідження і розробки; придбання нових технологій; підготовка виробництва для впровадження інновацій; придбання машин та обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій; інші витрати. За винятком пункту «придбання машин та обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій» перераховані витрати можна віднести до витрат на нематеріальні ресурси. Обсяг та питома вага витрат на матеріальні і нематеріальні ресурси, розподілені таким чином, наведені в табл. 1.

Проте необхідно одразу зробити два зауваження. По-перше, починаючи з 2007 р. стаття «придбання машин та обладнання, пов'язані з упровадженням інновацій» доповнена витратами на придбання програмного забезпечення, що робить запропонований розподіл витрат на придбання матеріальних і нематеріальних ресурсів не зовсім коректним. Але через брак необхідних даних, а також через відсутність істотних змін у питомій вазі витрат після 2007 р. ця інформація, на нашу думку, все ж таки може бути використана для поточного дослідження. По-друге, як зазначено на обох сайтах, «у зв'язку зі змінами в організації та проведенні державного статистичного спостереження щодо інноваційної діяльності промислового підприємства безпосереднє порівняння даних за 2015 рік з аналогічними даними попередніх років є некоректним». Через це ми будемо використовувати дані за 2015 р. не для порівняння їх з аналогічними показниками попередніх років, а для порівняння питомої ваги витрат на придбання нематеріальних ресурсів підприємствами країни у цілому та Харківської області зокрема.

Головний висновок, який можна зробити, аналізуючи таблицю: на підприємствах України, які займаються інноваціями, частка витрат на придбання нематеріальних ресурсів протягом указанного періоду була завжди нижчою, ніж питома вага витрат на матеріальні ресурси. Такий стан справ дослідники пов'язують зі складними економічними умовами, в яких доводиться функціонувати вітчизняним підприємствам, а тенденцію до зниження частки відповідних витрат (рис. 1) убачають основною причиною відсутності прогресу щодо подальшого інноваційного розвитку, фрагментарності формування інноваційної інфраструктури країни та затримки процесів софтизації і сервізації національної економіки [3, с. 27].

Аналіз витрат підприємств Харківської області, які займаються інноваціями, дає змогу зробити висновок про наявність відмінностей від загальноукраїнських тенденцій. По-перше, з 2000 до 2007 р. (за винятком 2006 р.) витрати на придбання нематеріальних ресурсів підприємствами області перевищували витрати на матеріальні ресурси. По-друге, починаючи з 2012 р. явно спостерігається постійне зростання частки витрат на нематеріальні ресурси навіть за зростання їхнього загального обсягу. Більше того, питома вага витрат на придбання нематеріальних ресурсів підприємствами Харківської області, які займаються інноваціями, перевищує аналогічний показник по країні у цілому. Таким чином, на нашу думку, в області простежується процес сервізації інноваційної інфраструктури, який уповільнився внаслідок кризи 2008-2009 рр., але продовжується навіть під час поточної кризи.

В умовах, коли формування інноваційної інфраструктури зовсім не завершене, особлива роль покладається на державу, яка має надавати підтримку відповідним організаціям. Законодавство України у сфері інноваційної діяльності базується

Рис. 1. Динаміка питомої ваги витрат на придбання нематеріальних ресурсів, пов'язаних з упровадженням інновацій

Джерело: складено на основі [4; 5]

на Конституції і законах України «Про інноваційну діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукову і науково-технічну експертизу», «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» та інших законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері. Інноваційне законодавство продовжує інтенсивно розвиватися. Передбачається гармонізація інноваційного законодавства України з міжнародними угодами і конвенціями у договірно-правовій сфері міжнародної науково-технологічної кооперації зі стратегічно важливими партнерами тощо. У зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі та вдосконаленням національного законодавства відповідно до законодавства Європейського Союзу особливого значення набуває здійснення моніторингу міжнародних стандартів та законодавства економічно розвинутих країн у галузі інноваційної діяльності.

Проте у цілому говорити про досконалість створеної законодавчої бази поки ще зарано. У чинному законодавстві існує багато суперечностей та прогалин, які заважають запровадженню та нормальному функціонуванню моделі інноваційного розвитку. Порушується один із головних принципів систематизації законодавства з питань інноваційної діяльності, згідно з яким закони та підзаконні акти мають надавати узгодженість норм, цілісність предмета нормативного регулювання.

Не виконується й інший, не менш важливий принцип правового регулювання, згідно з яким нормативно-правова база інноваційної діяльності має бути стабільною, адже найголовнішою передумовою ефективного розвитку інноваційного підприємства в Україні є надійна правова база її діяльності. Викликає занепокоєння і сам процес формування названої сфери діяльності. В умовах застосування інноваційної моделі розвитку законодавець має адекватно та швидко реагувати на динаміку змін у сфері нововведень. У нашій державі цей процес розвивається хаотично і дуже повільно. За оцінками дослідників, у результаті руйнівної політики упущених можливостей кінця 80-х – початку 90-х років ХХ ст. Україна не тільки не змогла зосередити основні зусилля на розвитку науки і широкому використанні її досягнень, але й сприяла становленню системи цінностей, в якій домінує матеріальний добробут, надовго убрала радикальні зміни в структурі споживання шляхом заміщення матеріальних благ інтелектуальними [6, с. 33].

Розроблення рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання інноваційної інфраструктури потребує попереднього аналізу дієвості економічної політики країни у цілому. У зв'язку з гострою економічною кризою в Україні до цієї проблеми прикута увага багатьох дослідни-

ків. На нашу думку, однією з найбільш ґрунтовних у даному напрямі робіт, яка враховує результати досліджень авторитетних українських економістів, є стаття провідного наукового співробітника ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» Я.А. Жаліла «Еволюція чинників дієвості економічної політики держави та інституційна криза в Україні» [7]. Як зазначено у цій роботі, економічна політика стане дієвою тільки тоді, коли «вона включена в органічну суспільну систему і виходить із комплексного врахування особливостей відтворення і розвитку останньої» [7, с. 6]. Модернізація українського суспільства відбувається під впливом двох основних трендів сучасної світової економіки: поширення властивостей мережевого суспільства та розгалуження впливу економічної глобалізації [7, с. 7, 10]. На превеликий жаль, під час розроблення економічної політики вагомість зазначених трендів недооцінена, тоді як вони істотно модифікують середовище реалізації економічної стратегії держави – суспільний розвиток. Така невідповідність потребує детального ознайомлення з основними трендами світової економіки.

Поширення властивостей мережевого суспільства створює передумови до зростання економічного лібералізму, змінює ресурсний потенціал та механізм формування очікувань. Зазначені зміни потребують відповідної еволюції державної політики. Так, підвищення незалежності суб'єктів господарювання щодо зовнішніх умов функціонування вимагає від держави опанування автономними лібералізаційними процесами. Перетворення інформації на самостійний ресурс та відповідні подальші зміни в ресурсному потенціалі видозмінюють принцип обмеженості, що не тільки підвищує ризик настання кризи надвиробництва, але й створює додаткові можливості для подолання нестачі ресурсів та економічного зростання. Зміни у механізмі формування очікувань полягають у неспроможності індивідів та суспільства адекватно реагувати на нові виклики та мають наслідком збільшення ірраціональної реакції суб'єктів господарювання, тоді як в основі реалізації економічної політики держави на сучасному етапі лежить розрахунок на реакцію раціональну.

Розгалуження впливу економічної глобалізації знижує дієздатність національних урядів та складників громадянського суспільства, призводить до імплантації елементів постіндустріального суспільства в індустріальну економіку (що знижує ефективність попередніх укладів і стримує отримання конкурентних переваг постіндустріального періоду), збільшує інституційний розрив між реальним і фінансовим секторами (внаслідок чого фінансова сфера перетворюється на основне джерело глобальної економічної нестабільності).

Розглянуті процеси призводять до активної еволюції середовища, в якому функціонують еко-

номічні суб'єкти і реалізується економічна політика держави. В Україні, як обґрунтовано довів Я.А. Жаліло, нині відсутня належна еволюція економічної політики у відповідь на виклики змін середовища її реалізації, що призвело до «перманентного зниження дієздатності політичних та макроекономічних регуляторів і наростання явищ інституційної кризи» [7, с. 12]. Внаслідок такої невідповідності знижується ефективність політики (у тому числі щодо регулювання інноваційної інфраструктури) та створюються передумови для відставання України від провідних країн світу за темпами економічного розвитку.

Висновки з проведеного дослідження. Україна має високий науковий потенціал, але не може його реалізувати і досягти необхідних темпів економічного зростання. Однією із вагомих причин цього негативного явища є відсутність належних механізмів перетворення знань та інформації в інноваційні продукти, тобто нерозвиненість інфраструктури інноваційної діяльності. За глобальним інноваційним індексом Україна поступається практично всім сусіднім державам. На нашу думку, такий стан справ пояснюється невідповідністю розвитку інноваційної інфраструктури України основним тенденціям постіндустріальної економіки: софтизації та сервізації. Більше того, економічна політика країни у цілому втрачає ефективність через нехтування основними трендами глобальної економіки, пов'язаними з розповсюдженням мережевого суспільства та зростанням впливу економічної глобалізації. Відповідно, без подолання зазначеного недоліку в Україні унеможливується стале економічне зростання, оскільки окремі заходи реформування, які часто пропонуються й які полягають у збільшенні фінансування, наданні преференцій суб'єктам інноваційної діяльності тощо, не можуть забезпечити досягнення поставлених цілей у довгостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. The Global Innovation Index 2016: Winning with Global Innovation / Editors: Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent. – Ithaca, Fontainebleau,

and Geneva: Cornell University, INSEAD, and WIPO, 2016. – 422 p.

3. Князевич А.О. Софтизація і сервізація інноваційної інфраструктури України / А.О. Князевич // Економіка та держава. – 2014. – № 4. – С. 23-27.

4. Наукова та інноваційна діяльність (1990-2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

5. Інноваційна активність промислових підприємств (2000-2015 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/innovatsiina-aktyvnist-promyslovykh-pidpriemstv-2000-2011rr>

6. Теоретичні засади державного регулювання інноваційної інфраструктури: метод. рек. / А.О. Дегтяр, Р.Г. Соболев, Я.В. Каледжан. – К.: НАДУ, 2012. – 44 с.

7. Жаліло Я. Еволюція чинників дієвості економічної політики держави та інституційна криза в Україні / Я. Жаліло // Економічна теорія. – 2015. – № 2. – С. 5-18.

REFERENCES:

1. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiinu diialnist» // [Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>]. Dostup – 03.01.2014 r.
2. The Global Innovation Index 2016: Winning with Global Innovation / Editors: Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent. – Ithaca, Fontainebleau, and Geneva: Cornell University, INSEAD, and WIPO, 2016. – 422 p.
3. Kniazevych A. O. Softyzatsiia i servizatsiia innovatsiinoi infrastruktury Ukrainy / A. O. Kniazevych // Ekonomika ta derzhava. – 2014. – # 4. – S. 23-27.
4. Naukova ta innovatsiina diialnist (1990-2015) // [Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html]. Dostup – 04.12.2016 r.
5. Innovatsiina aktyvnist promyslovykh pidpriemstv (2000-2015 rr.) // [Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://kh.ukrstat.gov.ua/index.php/innovatsiina-aktyvnist-promyslovykh-pidpriemstv-2000-2011rr>]. Dostup – 04.12.2016 r.
6. Teoretychni zasady derzhavnoho rehuliuвання innovatsiinoi infrastruktury: metod. rek. / avt. kol.: A. O. Diehtiar, R. H. Sobol, Ya. V. Kaledzhian. – K.: NADU, 2012. – 44 s.
7. Zhalilo Ya. Evoliutsiia chynnykiv diievosti ekonomichnoi polityky derzhavy ta instytutsiina kryza v Ukraini / Ya. Zhalilo // Ekonomichna teoriia. – 2015. – # 2. – S. 5-18.

Naumov M.S.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economic Theory,
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

URGENT TASKS OF THE STATE REGULATION OF THE INNOVATION INFRASTRUCTURE OF UKRAINE

Investments in knowledge become the main source of competitive advantages under conditions of technological modernization. The discrepancy between high scientific potential and low rates of the economic growth in Ukraine is related to the lack of an effective mechanism for transforming new ideas into highly profitable products.

An assessment of the innovation infrastructure state is possible through a global innovation index. In 2016, Ukraine is ranked the 56th place among 128 countries in terms of the global innovation index.

Ukrainian enterprises, which are engaged in innovation activity, spend more money for the purchasing of material resources than for the purchasing of intangible resources. This state of affairs is associated with difficult economic conditions. The tendency to reduce the share of intangible resources is the main reason for the lack of progress in further innovative development. It delays the processes of softization and servization of the national economy.

A special role is assigned to the state under the conditions of unformed innovation infrastructure. The economic policy loses efficiency by ignoring the main trends of the global economy. The spreading of a network society generates preconditions for the economic liberalism growth, for the changes in resource potential, and the expectations forming mechanism. The growing impact of the economic globalization reduces the capacity of national governments and civil society components, leads to the implantation of post-industrial society elements in the industrial economy. State policy in Ukraine does not correspond to these changes. Consequently, sustainable economic growth in Ukraine is impossible without overcoming this disadvantage.